

การบริหารจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนบ้านสวัสดิ์ ตำบลกลันตา อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์
SOLID WASTE MANAGEMENT OF SAWASDEE VILLAGE AT KALANTHA
SUB - DISTRICT, MUANG DISTRICT BURIRAM PROVINCE

ระพีพัฒน์ วงษ์ภักดี, ฤทธินวรงค์ จันต๊ะ, อรรณี ตะเกียงสุข *

Rapeepat Wongpakdee, Kritsanawong Chanterp, Orranee Tagengsuk

วารสาร ณ มนตรี จุฬารัตน์ แสนบุญ *

อุดม ชัยสุวรรณ **

Udom Chaisuwan

Udomchai2509@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาขยะในอดีตและปัจจุบันของชุมชนบ้านสวัสดิ์ 2) ศึกษาการบริหารจัดการขยะของชุมชนบ้านสวัสดิ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเลือกแบบเจาะจง ซึ่งกลุ่มเป้าหมายจำนวน 22 คนเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ การสังเกต (Observation) และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และสรุปผลการวิจัยโดยการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา (Descriptive research)

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านสวัสดิ์ในอดีตนั้นก็ประสบปัญหาขยะมูลฝอยและสามารถพบเห็นขยะได้ทั่วไปในทุกที่ มีการเผาขยะตามบริเวณหน้าบ้าน หลังสวน หรือตามไร่นา ก่อให้เกิดปัญหามลพิษทางอากาศ และในปัจจุบันนี้ชุมชนบ้านสวัสดิ์ประสบความสำเร็จ ในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยตามโครงการ “ชุมชนปลอดขยะ Zero Waste” โดยใช้การบริหารจัดการขยะ ตามหลักการการจัดการ 4M's ซึ่งหลังจากชุมชนบ้านสวัสดิ์ได้ดำเนินการตามหลักการการจัดการดังกล่าวแล้ว ทางชุมชนได้มีแนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอย โดยการแบ่งขยะออกเป็น 4 ประเภท คือ 1) ขยะอินทรีย์ 2) ขยะรีไซเคิล 3) ขยะทั่วไป 4) ขยะอันตราย โดยปฏิบัติตามแนวทางในการบริหารจัดการขยะตามหลัก 3Rs เพื่อเป็นการลดปริมาณขยะ คือ การจัดระบบการรีไซเคิล หรือการรวบรวมเพื่อนำไปสู่การแปรรูปนำมาใช้ใหม่ ได้แก่ 1) Reduce (คิดก่อนใช้) 2) Reuse (การใช้ซ้ำ) และ 3) Recycle (นำกลับมาใช้ใหม่) ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนบ้านสวัสดิ์ประสบความสำเร็จและกลายเป็นชุมชนปลอดขยะอย่างสมบูรณ์ ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และช่วยกันลดปริมาณขยะ อีกทั้งสร้างจิตสำนึกให้คนรุ่นหลังให้รู้จักการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ, ขยะ

ABSTRACT

The Objective of this research were 1) To investigate the solid waste problem and 2) To investigate the solid waste management of Sawasdee Village. The sample of this study was the 22 villagers of Sawasdee village at Kalantha Sub-District, Muang District, Buriram Province and they were selected by purposive sampling. The study was qualitative research. The instruments of this study were observation and 4 steps of structured interview. The data were

* นักศึกษาปริญญาตรี หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

** อาจารย์ที่ปรึกษาโครงงานวิจัย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

analyzed by following the purposes and the descriptive research was used to conclude all results.

The results showed that Sawasdee village had the solid waste problems and there was the incineration in the village which was the cause of the air pollution. Moreover, the village did not have a suitable solid waste management. Nowadays, the village was successful in managing solid waste by following the project "Zero waste", the solid waste management with 4M's : 1) Man, 2) Money, 3) Material and 4) Management. After using 4M's, the village had a suitable solid waste management by separating solid waste into 4 main types : 1) Organic waste, 2) Recyclable waste, 3) General waste and, 4) Hazardous waste. Furthermore, 3Rs: 1) Reduce. 2) Reuse. 3) Recycle. The all factors above are very crucial which could make the village be a zero waste village. The realization of villagers is also important for surrounding, reducing waste, environmental conservation and creating awareness of youths to protect the village surrounding for the next generation.

Keywords: Management, Waste.

บทนำ

ปัญหาขยะมูลฝอยเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญปัญหาหนึ่งของประเทศไทย และประเทศอื่นๆ ทั่วโลก นับวันยิ่งเป็นปัญหาที่ทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น สืบเนื่องมาจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ปัญหาขยะมูลฝอยยังเป็นสาเหตุใหญ่ที่ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมอื่นตามมา ไม่ว่าจะเป็นภาวะมลพิษทางน้ำอันเนื่องมาจากน้ำชะขยะ มลพิษทางดิน ซึ่งมาจากการเทกองของจำนวนขยะมูลฝอยมหาศาล มลพิษทางอากาศอันมาจากกลิ่นเน่าเหม็นจากกองขยะมูลฝอย และมลพิษทางทัศนียภาพ ขยะมูลฝอยยังเป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรคต่าง ๆ ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนได้ และถ้าปริมาณขยะมูลฝอยมีจำนวนมากไม่สามารถทำการกำจัดได้ทันการก็จะส่งผลเสียต่อภาพรวมของประเทศในแง่การสูญเสียทางเศรษฐกิจอีกด้วย นอกจากเรื่องของปัญหาขยะมูลฝอยที่กล่าวมาแล้วนั้น ปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยก็ยังเป็นปัญหา

สิ่งแวดล้อมและสังคมที่สำคัญอย่างมาก หากนำแนวคิดในการจัดการขยะมูลฝอย ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์ต่าง ๆ คือ ลดปริมาณขยะได้ใช้ประโยชน์จากขยะ ชุมชนมีความสะอาด มีสภาพแวดล้อมที่ดี เกิดกิจกรรมร่วมกันในชุมชน และสร้างสรรค์สังคมให้น่าอยู่ (สำนักสิ่งแวดล้อมกรุงเทพมหานคร, 2556)

รัฐบาลจึงเห็นความสำคัญ และได้สั่งการให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเร่งดำเนินการแก้ไข ปัญหาขยะมูลฝอย โดยกำหนดให้เป็นวาระแห่งชาติ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้รับมอบหมายให้เป็นหน่วยงานหลักในการประสานและดำเนินการขับเคลื่อน Road Map การจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมคือกิจกรรมสร้างวินัยคนในชาติสู่การจัดการที่ยั่งยืนปี 2559 กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้จัดทำโครงการประกวดชุมชนปลอดขยะ Zero waste โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน และภาคี

เครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอย ที่ต้นทางเปลี่ยนมุมมองของขยะ เป็นสิ่งของที่มีคุณค่า โดยใช้หลักการ 3Rs คือ ใช้น้อย ใช้ซ้ำ นำกลับมาใช้ใหม่ เพื่อลดปริมาณขยะมูลฝอยและเพิ่มประสิทธิภาพการนำขยะกลับมาใช้ใหม่อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น เพื่อเป็นการขยายผลและสร้างความยั่งยืนในการดำเนินงานด้านการส่งเสริมการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้สนับสนุนการจัดตั้ง ศูนย์เรียนรู้ชุมชนปลอดขยะ เพื่อเป็นศูนย์การจัดการขยะแบบครบวงจรในชุมชน รวมทั้งเป็นแหล่งขยายองค์ความรู้และศึกษาดูงาน ให้แก่พื้นที่ใกล้เคียง หรือภูมิภาคอื่น ๆ ที่มีความสนใจการดำเนินงานด้านการจัดการขยะชุมชนแบบครบวงจร ได้นำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ตนเองต่อไป (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2559)

บ้านสวัสดิ ตำบลกลันตา อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ก็เป็นหนึ่งในหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการชุมชนปลอดขยะ zero waste นายบุญเลิศ ไกรแก้ว (การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 พฤศจิกายน 2561) ผู้ใหญ่บ้านบ้านสวัสดิ เล่าว่าสภาพในอดีตของชุมชนบ้านสวัสดิก็ประสบปัญหาขยะมูลฝอยเหมือนกับชุมชนอื่น ๆ ทั่วไป สามารถพบเห็นขยะได้ในทุกที่ มีการเผาขยะตามบริเวณหน้าบ้าน หลังสวน หรือตามไร่นา ก่อให้เกิดปัญหามลพิษทางอากาศ อีกทั้งคนในชุมชนเองก็ยังไม่มีการบริหารจัดการขยะที่เหมาะสม จากปัญหาดังกล่าว ผู้ใหญ่บ้านจึงมีแนวคิดที่จะเสนอแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านให้สะอาดและปราศจากขยะกับคนในชุมชน จึงก่อให้เกิดการร่วมมือกันระหว่างผู้นำและคนในชุมชนในการกำจัดและคัดแยกขยะ ซึ่ง

ในชุมชนแบ่งขยะออกเป็น 4 ประเภทหลักๆ คือ 1) ขยะรีไซเคิล ได้แก่ ขวดพลาสติก ขวดแก้ว กระดาษ กระป๋อง ยางรถยนต์ กล่องกระดาษ เศษผ้า เป็นต้น ขยะเหล่านี้สามารถแปลงสภาพเป็นเงินได้โดยการนำไปขายและสร้างรายได้เสริมให้กับคนในชุมชน 2) ขยะทั่วไป ได้แก่ ซองขนม เศษถุงพลาสติก ซองขนมกึ่งสำเร็จรูป โฟมแปรรูปอาหาร เป็นต้น ขยะประเภทนี้ไม่สามารถนำกลับมาใช้ได้อีก ต้องทำการกำจัดทิ้ง โดยหมู่บ้านสวัสดิได้เก็บรวบรวมขยะไปไว้ที่กองขยะและติดต่อรถเก็บขยะจากเทศบาลตำบลกลันตาให้เข้ามาเก็บขยะประมาณ 2 เดือน/ครั้ง 3) ขยะอินทรีย์ ได้แก่ เศษผัก เปลือกผลไม้ เศษอาหาร ใบไม้ เศษเนื้อสัตว์ เป็นต้น ขยะประเภทนี้ชาวบ้านนำมาทำเป็นปุ๋ยหมักและน้ำหมักชีวภาพ 4) ขยะอันตราย ได้แก่ หลอดไฟ ถ่านไฟฉายหรือแบตเตอรี่ โทรศัพท์เคลื่อนที่ ภาชนะที่ใช้บรรจุสารกำจัดแมลงหรือวัชพืช กระป๋องสเปรย์บรรจุสีหรือสารเคมี เป็นต้น ขยะเหล่านี้เป็นขยะที่ต้องได้รับการกำจัดอย่างถูกวิธี ทางหมู่บ้านจึงให้องค์การบริหารส่วนตำบลกลันตารับขยะไปกำจัดทิ้ง ซึ่งการบริหารจัดการขยะภายในชุมชนได้ยึดหลักการบริหารจัดการแบบ 4M's อันประกอบไปด้วย 1) Man คือ การบริหารบุคลากร 2) Money คือ การบริหารงบประมาณ 3) Material คือ การบริหารวัสดุอุปกรณ์ และ 4) Management คือ การจัดระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ โดยนำเอาการจัดการขยะแบบ 3R มาปรับใช้ซึ่งประกอบไปด้วย 1) Reduce (คิดก่อนใช้) คือ การลดและควบคุมปริมาณขยะมูลฝอย โดยร้านค้าในหมู่บ้านสวัสดิ มีการใช้ถุงผ้าแทนถุงพลาสติก และงดใช้โฟมทุกชนิด 2) Reuse (การใช้ซ้ำ)

คือการนำสิ่งของที่ใช้แล้วมาใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่า เมื่อชาวบ้านซื้อของจากด้านนอกมาก็จะได้ถุงพลาสติกกลับมาด้วยในทุก ๆ ครั้ง และเก็บรวบรวมถุงพลาสติกเอาไว้ใช้ใหม่ในครั้งต่อไป และ 3) Recycle (นำกลับมาใช้ใหม่) คือ การนำวัสดุกลับมาหมุนเวียนผ่าน การแปลงสภาพก่อนนำกลับมาใช้ใหม่ โดยชาวบ้านได้นำเศษผ้า มาทำเป็นพรมเช็ดเท้า และกระถางต้นไม้ นำกระป๋องเปียร์ กระป๋อง กาแฟ และกระป๋องเครื่องดื่มต่าง ๆ มาแปลงสภาพเป็นตะกร้า หรือแม้แต่เศษผัก ผลไม้ วัชพืชต่าง ๆ ก็นำมาทำเป็นปุ๋ยหมักและน้ำหมักชีวภาพใช้กันภายในชุมชน การบริหารจัดการขยะภายในหมู่บ้านสวัสดิ์ประสบความสำเร็จ จนเกิดเป็นฐานการเรียนรู้ต่าง ๆ ขึ้นภายในชุมชน เช่น ฐานการเรียนรู้พรมเช็ดเท้า ฐานการเรียนรู้น้ำหมักชีวภาพ ฐานการเรียนรู้สิ่งประดิษฐ์ ฐานการเรียนรู้ร้านค้าปลอดถุงพลาสติก ฐานการเรียนรู้การจัดการขยะรีไซเคิล และกองทุนถุงพลาสติก ปัจจุบันคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น ชุมชนสะอาด ห่างไกลจากโรคภัยที่มาจากขยะ คนในชุมชนเกิดความสามัคคีกัน มีการปฏิสัมพันธ์กับผู้คนต่างถิ่นที่เข้ามาศึกษาดูงาน และได้แนะนำหมักที่ได้จากเศษผักในครัวเรือนมาใช้ในทางเกษตร สามารถลดภาระค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสารเคมีที่มีราคาแพง และยังได้รับประทานผัก ผลไม้ปลอดสารพิษ รวมถึงมีรายได้เสริมจากการขายสินค้าให้แก่ผู้ที่เข้ามาศึกษาดูงาน และรายได้เสริมจากการขายขยะรีไซเคิล การบริหารจัดการขยะดังกล่าวส่งผลให้บ้านสวัสดิ์ได้รับรางวัลชุมชนปลอดขยะชนะเลิศระดับประเทศ และกลายเป็นชุมชน

ต้นแบบตามโครงการชุมชนปลอดขยะ Zero waste

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาสภาพปัญหาขยะมูลฝอย ในอดีต-ปัจจุบัน และการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนบ้านสวัสดิ์ ซึ่งข้อมูลส่วนหนึ่งสามารถนำไปปรับใช้ให้เอื้อประโยชน์ต่อการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนอื่นๆ อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาสภาพปัญหาขยะในอดีตและปัจจุบันของชุมชนบ้านสวัสดิ์
2. ศึกษาการบริหารจัดการขยะของชุมชนบ้านสวัสดิ์

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนบ้านสวัสดิ์ตำบลกลันตา อำเภอมือ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์ และการสังเกตในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมาย 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาขยะในอดีตและปัจจุบันของชุมชนบ้านสวัสดิ์ 2) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการขยะของชุมชนบ้านสวัสดิ์ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มประชากร

ในการวิจัยครั้งนี้ประชากรคือ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านสวัสดิ์

กลุ่มเป้าหมาย

ประชากรเป้าหมาย คือผู้ที่มีความรู้ด้านการบริหารจัดการขยะ สามารถให้ข้อมูลและสาธิตการบริหารจัดการขยะแก่ผู้วิจัยได้ โดยการเลือกแบบเจาะจงตามคุณสมบัติ รวมทั้งสิ้นจำนวน 22 คน

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเชิงคุณภาพการบริหารจัดการขยะของชุมชนบ้านสวัสดิ์ตำบลกลันทา อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการวิจัยที่มุ่งให้ความสำคัญการศึกษาเชิงลึกมากกว่าการศึกษาเชิงปริมาณ ในการวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลการวิจัย ไว้ดังนี้

1.1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่คณะผู้วิจัยได้กำหนดโครงสร้างและคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าก่อนการไปเก็บข้อมูล และไปสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลตามโครงสร้างคำถามที่ได้กำหนดไว้ ประกอบด้วย 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 สภาพปัญหาขยะมูลฝอยของชุมชนบ้านสวัสดิ์

ตอนที่ 3 การบริหารจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนบ้านสวัสดิ์

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

1.2 การสัมภาษณ์เดี่ยวแบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นการสำรวจรวบรวมข้อมูลเชิงลึก ที่คณะผู้วิจัยมุ่งเน้นให้กลุ่มเป้าหมายที่ถูกเจาะจงให้เป็นผู้ให้ข้อมูลสะท้อนข้อมูลระดับบุคคลและสะท้อนข้อมูลผ่านการเป็นตัวแทนกลุ่มหรือตัวแทนชุมชนในพื้นที่ที่ศึกษา

1.3 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการสนทนาระหว่างคณะผู้วิจัยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง โดยมีคณะผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) เป็นผู้คอยจุดประเด็นในการสนทนา เพื่อชักจูงให้กลุ่มเกิดแนวคิดและแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นหรือแนวทางการสนทนาอย่างกว้างขวางละเอียดลึกซึ้ง โดยมิให้ผู้เข้าร่วมสนทนาในแต่ละกลุ่มประมาณ 5 คน ซึ่งเลือกมาจากประชากรเป้าหมายที่กำหนดเอาไว้

1.4 การสังเกตและการจดบันทึก เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการที่คณะผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน และมีการจดบันทึกไว้เป็นหลักฐานเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การสัมภาษณ์เดี่ยวแบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตและการจดบันทึก โดยมีขั้นตอนดังนี้

1.1 การศึกษาเอกสาร (Documentary Studies) เป็นการศึกษาดำเนินการงานวิจัยบทความ จากเอกสารและหนังสือพิมพ์ต่างๆ เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้น ตลอดจนแนวทางในการศึกษา

1.2 การสัมภาษณ์ (Interview) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ทำการเก็บข้อมูล (ระบุประเด็นที่ศึกษา) และมีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในประเด็นที่ต้องการทราบ

1.3 การสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยเป็นการที่คณะผู้วิจัยเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลประมาณ 5 คน มาสนทนาหรือซักถามในเรื่องหรือประเด็นที่ต้องการจะทราบ โดยมีคณะผู้วิจัยเป็นผู้เริ่มการสนทนา

1.4 การสังเกต (Observation) โดยการสังเกตสภาพทั่วไปของชุมชนบ้านสวัสดิ์เครื่องมือที่ใช้ในการสังเกต ได้แก่ กล้องถ่ายรูป สมุดจดบันทึก และเครื่องบันทึกเสียง

1.5 การจดบันทึก เป็นการจดบันทึกข้อมูลระหว่างการสังเกต สัมภาษณ์ สํารวจ และอื่นๆ โดยคณะผู้วิจัยจำเป็นต้องมีการจดบันทึกข้อมูลเป็นประจำ เพื่อง่ายต่อการวิเคราะห์ข้อมูล ป้องกันการหลงลืมข้อมูลที่ได้ทำการรวบรวม

1.6 การเดินสำรวจชุมชน คณะผู้วิจัยทำการสำรวจ และถ่ายภาพ บันทึกวิดีโอ และจดบันทึกข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และเขียนบรรยายเชิงพรรณนา (Descriptive research) ตามข้อมูลที่พบเห็น โดยการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสรุปเนื้อหา และจัดระบบของข้อมูล แล้วนำข้อมูลที่ได้มาแยกประเภทของข้อมูลตามประเด็นหัวข้อที่กำหนดไว้และทำความเข้าใจกับข้อมูลต่างๆที่รวบรวมมาได้ โดยคณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์จากเนื้อหาที่ได้ศึกษามาอย่างละเอียดตามการวิเคราะห์ คือการนำข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์เอกสาร ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์คณะผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์โดยการจำแนกประเภทของ

ข้อมูลแล้วนำข้อมูลที่ได้มาทำการเปรียบเทียบ และสรุปข้อมูลโดยใช้การบรรยายเชิงพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาขยะมูลฝอยในอดีตและปัจจุบันของชุมชนบ้านสวัสดิ์

สภาพปัญหาขยะมูลฝอยในอดีตที่ผ่านมาของชุมชนบ้านสวัสดิ์ ส่วนใหญ่มาจากการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนที่ก่อให้เกิดกิจกรรมต่างๆมากมาย ทำให้มีขยะมูลฝอยเกิดขึ้นในชุมชน โดยพฤติกรรมกาทิ้งขยะของคนในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นการทิ้งแบบยังไม่มีแบบแผนและยังไม่ถูกสุขลักษณะ มีการเผาขยะตามบ้านเรือนต่างๆเกิดขึ้นในชุมชน ส่งผลกระทบให้เกิดปัญหามลภาวะทางอากาศ มีควันไฟจากการเผาขยะเกิดขึ้นอยู่เสมอบางครั้งควันก็จะนำขยะของตนเองไปเผาขยะในทุ่งนาหรือสวนของตนเอง ประกอบกับทางชุมชนบ้านสวัสดิ์เองก็ไม่มีพื้นที่ที่สามารถให้บริการในการกำจัดขยะหรือมีบ่อทิ้งขยะของส่วนรวมให้กับคนในชุมชนได้ จึงทำให้ชาวบ้านต้องจัดการกับขยะด้วยตนเอง แต่การกำจัดขยะดังกล่าวก็สามารถกำจัดได้เพียงบางส่วนเท่านั้น และยังพบอีกว่าแหล่งกำเนิดของขยะในชุมชนบ้านสวัสดิ์นั้นส่วนใหญ่มาจากกิจกรรมการค้ารังชีพของคนที่ย้ายอยู่ในชุมชน เช่น เศษอาหารที่เหลือทิ้งในแต่ละครัวเรือน ขวดพลาสติกที่ได้มาทุกครั้งจากการซื้อของใช้ อาหารต่างๆที่มีการบรรจุในขวดพลาสติกให้ ขวดน้ำ เศษกระดาษ กระป๋องเครื่องดื่ม ภาชนะหรืออุปกรณ์ที่ชำรุดเสื่อมโทรม เป็นต้น และขยะที่เกิดจากกิจกรรมบางส่วนก็มาจากการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ เช่น เศษหญ้า มูลสัตว์ เศษพืชผัก เป็นต้น และ

ชุมชนบ้านสวัสดิ์ก็ประสบปัญหาในเรื่องของการที่ยังไม่มีแหล่งพื้นที่ในการบริหารจัดการขยะหรือบ่อบำบัดชุมชน และประสบปัญหากับเรื่องของหน่วยงานที่จะเข้ามาเป็นผู้นำขยะของชุมชนไปกำจัดทิ้งอีกทอดหนึ่ง เพราะองค์การบริหารส่วนตำบลกลันตาเองยังไม่มีรถเก็บขยะของตำบล ประชาชนส่วนใหญ่ก่อนหน้านี้ยังไม่เข้าใจถึงการบริหารจัดการขยะอย่างครบวงจร และเข้าใจว่าการทิ้งขยะลงถังที่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลกลันตาได้จัดเตรียมไว้ให้ เป็นการเพียงพอสำหรับการทำหน้าที่พลเมืองที่ดี ผลของความเข้าใจนี้ได้ส่งผลให้ประชาชนทิ้งขยะลงถังโดยไม่ได้มีการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง ทำให้มีปริมาณขยะมากและนำไปสู่ปัญหาของแหล่งกำจัดขยะชุมชนตามมา ดังนั้นการดำเนินการเพื่อสร้างความเข้าใจเรื่องการบริหารจัดการขยะมูลฝอยเหมาะสม และครบวงจรเพื่อลดปริมาณขยะในชุมชน รวมไปถึงการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เกิดจิตสำนึกที่ดีในการรับผิดชอบต่อปัญหาขยะร่วมกัน จึงได้มีการดำเนินการคัดแยกขยะมูลฝอยจากต้นกำเนิดคือ ให้แต่ละครัวเรือนมีการคัดแยกขยะก่อนนำไปทิ้งทุกครั้งโดยแบ่งขยะออกเป็น 4 ประเภท คือ ขยะอินทรีย์ ขยะรีไซเคิล ขยะทั่วไป และขยะอันตราย ซึ่งในช่วงแรกๆของการดำเนินการดังกล่าว ทางชุมชนบ้านสวัสดิ์ยังไม่มีถังคัดแยกขยะที่ชัดเจนมากนัก

ผลที่ได้จากการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนบ้านสวัสดิ์ ทางชุมชนบ้านสวัสดิ์เองก็ได้ดำเนินการประชุมเพื่อชี้แจงและเพื่อทำความเข้าใจถึงแนวทางในการดำเนินการบริหารจัดการขยะมูลฝอย และลงมือปฏิบัติบริหารจัดการขยะมูลฝอยอย่างต่อเนื่อง

การบริหารจัดการขยะดังกล่าว ทำให้ชุมชนบ้านสวัสดิ์มีปริมาณขยะที่ลดลง กลายเป็นหมู่บ้านต้นแบบที่ใครๆก็อยากมาชม อยากมาศึกษาดูงาน จากการที่มีการกำจัดและคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะ และนำไปสู่การเป็นชุมชนปลอดขยะในที่สุด หลังจากที่ได้มีการบริหารจัดการขยะมูลฝอยเพื่อมุ่งสู่ชุมชนปลอดขยะร่วมกันแล้วชุมชนบ้านสวัสดิ์ก็ได้รับรางวัลชนะเลิศ อันดับ 1 ตามโครงการ “หมู่บ้านน่าอยู่ น่ามอง” ขององค์การบริหารส่วนตำบลกลันตา และมีโอกาสได้เข้าร่วมประกวดหมู่บ้านปลอดขยะตามโครงการ “ชุมชนปลอดขยะ Zero Waste” ของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จนได้รับรางวัลชนะเลิศ อันดับ 1 ระดับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้รับเงินรางวัลเป็นเงินจำนวน 10,000 บาท พร้อมโล่รางวัลประกาศเกียรติคุณ ปีพุทธศักราช 2561 หลังจากนั้นก็มีหน่วยงานจากต่างจังหวัดเข้ามาศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้หมู่บ้านสวัสดิ์กลายเป็นชุมชนต้นแบบที่น่าชื่นชม และเข้ามามีการเรียนรู้งานเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้หมู่บ้านสวัสดิ์ยังเป็น “หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวิถี” 1 ใน 7 ของอำเภอเมืองบุรีรัมย์อีกด้วย และหมู่บ้านสวัสดิ์ก็เป็นตัวแทนหมู่บ้านของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้าร่วมประกวดหมู่บ้านปลอดขยะตามโครงการ “ชุมชนปลอดขยะ Zero Waste” ในระดับประเทศ ผลการประเมินปรากฏว่าหมู่บ้านสวัสดิ์ได้รับรางวัลชนะเลิศ อันดับ 1 ระดับประเทศ ได้รับเงินรางวัลเป็นเงินจำนวน 50,000 บาท พร้อมถ้วยรางวัลพระราชทานจาก สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ

บัณฑิตมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ นับเป็นรางวัลอันเชิดชูเกียรติและเป็นความภาคภูมิใจอย่างยิ่งของชาวบ้านบ้านสวัสดิ์แห่งนี้

1.2 การบริหารจัดการของขยะมูลฝอยของชุมชนบ้านสวัสดิ์

ชุมชนบ้านสวัสดิ์ มีหลักการบริหารจัดการของขยะมูลฝอยแบบ 4 M's ดังนี้

Man การบริหารบุคลากรของชุมชนบ้านสวัสดิ์ บุคลากรเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีผลต่อความสำเร็จเป็นอย่างมาก เพราะการดำเนินงานการบริหารต่าง ๆ ซึ่งการกระทำการใด ๆ จะประสบความสำเร็จได้นั้นไม่ใช่แต่เพียงผู้บริหารทำแต่เพียงผู้เดียว แต่ต้องเกิดจากการร่วมมือกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในชุมชนและสิ่งที่สำคัญก็คือ การที่ปลูกฝังให้ทุกคนเห็นความสำคัญ มีความตระหนักว่าหน้าที่ของทุกคนที่ต้องช่วยกันรักษาความสะอาด อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม บนพื้นฐานความพอเพียง ที่มีความสอดคล้องกับคำขวัญหมู่บ้านสวัสดิ์ คือ สวัสดิ์ ไม่ตรีเด่น เน้นชุมชนปลอดภัย อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม น้อมนำหลักพอเพียง

แนวทางในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยที่ชุมชนต้อง ดำเนินการ มีดังนี้

1.1 ประชุมประจำเดือน เพื่อรับรู้ข่าวสารร่วมกัน

1.2 โครงการตาวิเศษ เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนคนรุ่นหลังให้รู้จักกับการจัดการขยะ

1.3 โครงการหมู่บ้านน่าอยู่ น่ามอง เพื่อช่วยใช้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของความสะอาดปลอดภัย

ปลอดภัย

1.4 โครงการ Zero waste เพื่อลดปัญหาขยะให้เหลือศูนย์ กลายเป็นชุมชนปลอดภัย อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

1.5 โครงการธนาคารขยะเพื่อเป็นแหล่งรวบรวมขยะก่อนนำไปกำจัดอย่างถูกวิธี

Money การบริหารงบประมาณของชุมชนบ้านสวัสดิ์ บ้านสวัสดิ์เป็นชุมชนขนาดเล็ก จึงต้องมีการบริหารจัดการงบประมาณที่ได้มาใช้ในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนบ้านสวัสดิ์ มีดังนี้

1.1 งบประมาณจากหน่วยงานของรัฐสนับสนุนเงินกองทุนพึ่งพาตนเองหมู่บ้านละ 450 บาทต่อเดือน

1.2 งบประมาณจากคนในชุมชนรวบรวมเงินจากชาวบ้าน

1.3 งบประมาณจากผู้ที่มาศึกษาดูงานชุมชนมีรายได้ และนำเงินกองทุนพึ่งพาตนเองของชุมชน

1.4 งบประมาณจากการเข้าร่วมโครงการอื่นๆรายได้จากการได้รับรางวัลจากการได้เข้าร่วมโครงการงบประมาณที่ได้มาเป็นของส่วนรวมในชุมชน จึงมีการจัดสรรเป็นอย่างดีเพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุด

Material การบริหารวัสดุอุปกรณ์ของชุมชนบ้านสวัสดิ์ เป็นสิ่งสำคัญในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนบ้านสวัสดิ์เนื่องจากวัสดุอุปกรณ์เป็นตัวช่วยในการเก็บ รวบรวม คัดแยก และกำจัดขยะอย่างถูกวิธี เพื่อที่จะไม่เป็นมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ต่อไป

Management การจัดระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ของชุมชนบ้านสวัสดิ์ ชุมชนบ้านสวัสดิ์มีกฎระเบียบ ข้อบังคับในการจัดการขยะที่ คนในชุมชนร่วมกันเสนอ ก่อให้เกิดหลักในการยึดถือและปฏิบัติตาม

ส่งผลให้การจัดการขยะของชุมชนมีระเบียบวินัย ประสบผลสำเร็จ และเกิดกิจกรรมร่วมกันในชุมชน มีความสมัครสมานสามัคคีเกิดขึ้น โดยชุมชนบ้านสวัสดิ์มีวิธีการจัดการขยะ คือ การนำหลัก 3Rs มาใช้ในการบริหารจัดการขยะ มีหลักการ คือ Reduce (คิดก่อนใช้) Reuse (การใช้ซ้ำ) Recycle (นำกลับมาใช้ใหม่)

อภิปรายผลการวิจัย

ชุมชนบ้านสวัสดิ์ในอดีตนั้นประสบปัญหาขยะมูลฝอย สามารถพบเห็นขยะได้ในทุกที่ มีการเผาขยะตามบริเวณหน้าบ้าน หลังสวน หรือตามไร่นา ก่อให้เกิดปัญหามลพิษทางอากาศ อีกทั้งคนในชุมชนเองก็ยังไม่มีการบริหารจัดการขยะที่เหมาะสม ปัจจุบันชุมชนบ้านสวัสดิ์ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยนั้นก็เพราะผู้ใหญ่บ้านบุญเลิศ ไกรแก้ว อยากให้ชุมชนสะอาด น่าอยู่ น่ามอง ปราศจากโรคภัยต่าง ๆ และเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน อีกทั้งคนในชุมชนก็เห็นว่าขยะมูลฝอยเป็นปัญหาที่สำคัญ จึงทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ รูปนันทจุลวงษ์ (2553) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอยเพื่อบูรณาการชุมชนไว้ถึง : กรณีศึกษา เทศบาลตำบลพนา อำเภอนา จังหวัดอำนาจเจริญ พบว่ากระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งจะให้ความสำคัญกับนโยบายของคำว่า “ของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน” การที่จะมุ่งสู่การพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนจำเป็น ต้องคำนึงถึง “การได้ลงมือทำ

โดย ประชาชนและการสร้างปัจจัยเอื้อจากองค์กรภายนอกชุมชน”

ชุมชนบ้านสวัสดิ์ได้มีการกำหนดข้อตกลง กฎ ระเบียบหมู่บ้านต่าง ๆ ในด้านการบริหารจัดการขยะมูลฝอยและรักษาสิ่งแวดล้อมร่วมกัน และให้คนในชุมชนมีบทบาทเต็มที่ในการตัดสินใจ การบริหารงาน และการดำเนินกิจกรรม โดยมี องค์การบริหารตำบลกลั่นท่า และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เข้ามาสนับสนุนเรื่องงบประมาณ และให้ความรู้ในการกำจัดขยะมูลฝอยอย่างถูกวิธี และยังทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษา แนะนำ ให้ชาวบ้านรู้จักการคัดแยกขยะ โดยแบ่งขยะออกเป็น 4 ประเภท คือ ขยะอินทรีย์ ขยะรีไซเคิล ขยะทั่วไป และขยะอันตราย ซึ่งถือว่าเป็นการกำจัดที่ต้นทางอย่างแท้จริง

ที่เป็นเช่นนี้ได้เพราะชุมชนบ้านสวัสดิ์มีการบริหารจัดการขยะมูลฝอยที่ดี ตามหลักการบริหารจัดการ 4 M's ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานในการบริหารงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรประกอบด้วย Man (การบริหารบุคลากรของชุมชนบ้านสวัสดิ์), Money (การบริหารงบประมาณของชุมชนบ้านสวัสดิ์), Material (การบริหารวัสดุอุปกรณ์ ของชุมชนบ้านสวัสดิ์) และ Management (การจัดระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ของชุมชนบ้านสวัสดิ์)ซึ่งตรงกับทฤษฎีของ ธงชัย สันติวงษ์ (2545) ได้กล่าวถึงหลักการบริหารจัดการ 4M เป็นปัจจัยพื้นฐานในการบริหารงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร

นอกจากนี้ชุมชนบ้านสวัสดิ์ยังใช้หลัก 3Rs เพื่อเป็นการลดปริมาณขยะ คือ การ

จัดระบบการรีไซเคิล หรือการรวบรวมเพื่อนำไปสู่การแปรรูปเพื่อใช้ใหม่ ได้แก่ 1. Reduce (คิดก่อนใช้) คือ การลดและควบคุมปริมาณขยะมูลฝอย ร้านค้าในหมู่บ้านสวัสดิ์ มีการใช้ถุงผ้าแทนถุงพลาสติกและงดใช้โฟมทุกชนิด 2. Reuse (การใช้ซ้ำ) คือการนำสิ่งของที่ใช้แล้วมาใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่า การนำถุงพลาสติกกลับมาใช้ใหม่ และ 3. Recycle (นำกลับมาใช้ใหม่) คือ การนำวัสดุกลับมาหมุนเวียนผ่านการแปลงสภาพก่อนนำกลับมาใช้ใหม่ เช่น การนำเศษผ้า มาทำเป็นพรมเช็ดเท้าและกระถางต้นไม้ นำกระป๋องเบียร์ กระป๋องกาแฟ และกระป๋องเครื่องดื่มต่างๆมาแปลงสภาพเป็นภาชนะใส่สิ่งของ เช่น ตะกร้า กระเป๋า หรือการนำเศษผัก ผลไม้ วัสดุพืชต่างๆ มาทำเป็นปุ๋ยหมักและน้ำหมักชีวภาพใช้กันภายในชุมชนลดปริมาณการใช้สารเคมี ซึ่งตรงกับแนวคิดเรื่องนโยบายประชารัฐแนวทางการจัดการขยะในประเทศไทย (กรมควบคุม

มลพิษ, 2559) ได้กล่าวถึงแผนปฏิบัติการ “ประเทศไทยไร้ขยะ” ตามแนวทาง “ประชารัฐ” ในระยะ 1 ปี (พ.ศ. 2559-2560) ภายใต้แผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ พ.ศ. 2559-2564 เป็นแนวทางเพื่อขับเคลื่อน ประเทศไทยไปสู่การเป็นสังคมปลอดขยะ (Zero Waste Society) โดยวางอยู่บนแนวคิด 3Rs ที่มีการจัดการขยะมูลฝอยแบบผสมผสาน เน้นการลด การคัดแยก และการใช้ประโยชน์จากขยะมูลฝอยให้เกิดประโยชน์สูงสุด

จากการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนบ้านสวัสดิ์ประสบผลสำเร็จ ส่งผลให้ชุมชนบ้านสวัสดิ์มีทัศนียภาพที่สวยงาม คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และช่วยสร้างจิตสำนึกในการจัดการขยะ กลายเป็นชุมชนต้นแบบในการบริหารจัดการขยะที่ดีให้กับชุมชนอื่นๆ

แหล่งอ้างอิง

กรมควบคุมมลพิษ. (2559). แผนปฏิบัติการ “ประเทศไทยไร้ขยะ” ตามแนวทาง “ประชารัฐ” ระยะ 1 ปี พ.ศ. 2559-2560. สืบค้น 16 กันยายน 2561, จาก

www.pcd.go.th/file/16-17-11-59.pdf

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. (2559). ศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่นี้ปลอดขยะ. สืบค้น 16 กันยายน 2561, จาก [https://www.deqp.go.th/media/images/7/74/ศูนย์เรียนรู้ชุมชนฯ ..ปลอดขยะ_Zero_Waste.pdf](https://www.deqp.go.th/media/images/7/74/ศูนย์เรียนรู้ชุมชนฯ..ปลอดขยะ_Zero_Waste.pdf).

ฐปนัท จุลวงษ์. (2553). แนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอยเพื่อมุ่งสู่ชุมชนไร้ถัง : กรณีศึกษาเทศบาล ตำบลพนา อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ธงชัย สันติวงษ์. (2545). การจัดการ (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

บุญเลิศ ไกรแก้ว. (2561, 10 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย กฤษณวงศ์ จันเตบ [การบันทึกเสียง]. ผู้ใหญ่บ้านสวัสดิ์,บุรีรัมย์.

สำนักสิ่งแวดล้อมกรุงเทพมหานคร. (2556). คู่มือแนวทางการจัดการขยะมูลฝอยสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน. กรุงเทพฯ: มาตาการพิมพ์.